

millores que no haurien de rebellar, assegurant vos que los mantindreu a peus d'orope, y si vull, a mi també, que poch me costaria tan poca a curar a el pa, y fero per me. Com mes vos, mes podreu lo Cony, vidieu que voldeu carar vos per tot el Govern, es consany, que no es menor malillo, que esta la vortza, y Vos veu Clep, que lo Govern vol, no es per casa, si sola per la Raquia. Quins cebos vos fan courar a los offonant a enontar a on, y altre de est comptat, y vechins, a si era linea, y qu'objectes del manteniment, si arrendat lo on, si fada lo altre? y si lo meu Marquen son anira? y finalment que vos cur daria de tot, y m'ellevaria lo Govern, que ja tinc lo cervell porat de est vltim dispo pias obtemet es vergonit que fins los Partey no entabonon de altre cosa, no es dipo per ofici p'p' que de Simon? Capde que ho feu, y bon coix, porque vos no tenuis tal autoritat, demanara que on Mite com vos, no son capastos de llevarse lo Govern: d'ata me recorda, que vos me parlarau de arrendar la Hereditat bon concell, pero reflectiu que d'iguar de vortza firmo, quant luago on enegui en Roma mala. Si Heu que vos abardat, es vortza, pero sempre que vultau, vos mantindru, que he avansat tant com vos, de noque no casat, no obriant de bene, mo malaltia habitual de molti ans ha. Vos vulteu fer al seu sens conciderar vos que ja la illois vos curida per amar, vant lo tribunal de Deu a donar un estret compte a honr no podreu amagar al rahons que necessitau avuer, quant es un arbor queis abansa, y consue de interer, alla no hi hauea que aconsellarse ab tar bons homes com vos, sino que donaxau compte estret com lo madoy, y mes consueia lo, que on noy vingu a publicarme, y dixima vortza fiant solidy com lo quey dich, que no quera d'lovarer on capal. Vos pensom de Deu, y meue, que si vos vulteu fer al Bo lo fare on dobla: Vos haves volgut que mon fill P'p' procurau continui, que si de un casament, son: Dos que sia possible exigu sol procurare, y si aneu sans calent, ni cas pod, procurau a confessa be, y com si haqueu de morir, que lo Ben El p' al vos guera on tot, y vos donaxa bon concell y vos iguaru, ponderant la familia teniu, y com este veureu a lo p'p' com vos moderareu.

Si vos haqueu donat lo Govern a ma lla vltima, tal vegada haurieu oposamentat a gran alvia, y nous vultau tant abogat. A per sim vos dich quey dei peu de concell de ningun fer.

Fragment de la carta adreçada a Jeroni Puig pel seu gendre Vidal, datada a Palamós el 18 d'agost de 1771.

La casera d'un vell recriminada pel gendre (Palamós, 1771)

Pep Vila

Sempre i a tot arreu han tingut bec les oques. La lletra familiar del segle XVIII que anem a llegir, que pertany al domini de la vida privada, en la qual un gendre recrimina el seu sogre de 74 anys que li vingui casera només per satisfer la força de l'atracció sexual, és un tema que a més de sortir tractat abundantment en l'art i la literatura de tots els temps és sempre d'una gran actualitat. En la nostra societat actual qui no podria aportar l'exemple d'algun conegut que, en contra del parer dels fills i dels sobrevinguts, desitja contreure matrimoni en una edat ja projecta deslligant afectes, béns i herències? Més d'una vegada he sentit dir, en boca d'alguna dona d'edat, que els homes no són mai vells de cintura per avall, encara que moltes vegades només sigui un excitant mental. Entre nosaltres l'escriptor valencià Jaume Gassull

va deixar escrites, en *El procés de les olives* (1497), unes pàgines memorables on recrea aquest entusiasme il·lusori entre joves i vells. També l'*Obra feta per Joan Moreno per los vells* i *Lo somni de Joan Joan*, peces totes del cançoner satíric valencià, són documents de costums on surt tractat l'amor quan els ametllers han estat batuts. L'historiador Jaume Vicens Vives ja va consignar que els catalans érem uns animals molt sensuals, i potser tots hauríem de ser indulgents amb un neguit persistent que afecta molts homes i dones en el seu *retour d'âge*. Com molt bé diu un refrany català: «dels pecats del piú Déu se'n riu».

Mentre llegia aquesta lletra em va venir a la memòria un assaig de Montaigne: *Sobre uns versos de Virgili*, en el qual l'escriptor reconeix que ens costa molt confessar els nostres vicis, sobretot el desig sexual, que és com una nosa que obsessiona l'home tota la vida: «Els

millor que no hauran de treballar
mantindreu a pesar vostre, i si
poch me costara tornar a viure
com mes va, mes perdeulo ceny:
vos per tenir govern, es engany
filla, que exa la vostra, i Jas
leu, no es per casa, si sols per la

Palamós, y Agost 18 de 1771

Sogre,

Quedo informat per Josep Moret, mon cosí, que vos ahir en la Bisbal, y en casa lo sr. Geroni Salamó digueru que ja que jo vos desbaratava los casaments, voliau retirarvos a un convent, plegant la casa, y retornarme la familia. Ara digaume, acarnissat, quin casament me haveu proposat per vos, que tinga figura, cara, ni ulls?, sino tot un desacert per cumplir vostres gustos carnals y brutals, sent un home de 74 anys. Basta que se us parlia de casar, que ja luego ho donau per fet,

sens mirar, ni reflectir christianament los profits de la casa, y sens informarvos de res. A que serveixen eixos dejunis, y coll tort, anb que sempre anau, sino que eixa casera vos ha posat fins a havervos privat de judici, que aixís ho tinch de dir, per cumplir los apetits brutals de eixa carn, que ni un jove de vint anys ne faria mes, sens mirar la molta familia llansau a perdre. Vos ab vostre consol o per aconsolarvos, me desconsolareu a mi, apartant mon fill de mas ombres, y del camí lo avia jo posat de continuar los estudis, vos lo volguereu pagés, y ara intentau plegarvos la masia, porque jo no vull concentir un disbarat, y una locura vostra, a que

déus, diu Plató, ens han proveït d'un membre desobedient i tirànic que, com un animal furiós, pretén per la violència del seu apetit de sotmetre-ho tot a ell». En un altre punt s'interroga com dir el desig: «que ha fet als homes l'acció genital, tan natural, tan necessària i tan justa perquè no gosem parlar-ne sense vergonya i perquè l'escloguem de les converses serioses i ordenades».

Encara que al segle XVIII l'expectativa de vida era molt inferior a la que gaudim ara, i els 74 anys d'aquest home, de ben segur que serien els 90 d'avui, potser hauríem d'entendre el vigor de l'edat, el problema que planteja a la vellesa la set de Venus. El gendre, que és un maliciós observador,

que parla potser en consonància amb la moral de l'època, defensa la templança i la continència del vell, li molesta el foc d'alegria que pugui mostrar un familiar directe que ha restat agafat en la presó del desig, i que és la riota de tot el poble. El joc d'interessos que suposava aquesta transgressió devia ser tan fort que per una vegada és un tema que s'escapa de la salvaguarda del silenci. Tornem a Montaigne quan expressa una equació, encara no resolta, sobre si cal amor o matrimoni. A l'amor diu l'assagista francès: «li calen fiblades i coïssor. Ja no és amor si no té fletxes ni foc».

Com veurem, aquest corresposal palamosí descarrega tota la seva

artilleria retòrica en contra del sogre per qui no estalvia durs retrets que pertanyen a l'esfera de l'ordre material i espiritual, en què es barregen egoïsmes familiars i recomanacions sobre un més enllà viscut entre tenebres. El qualifica d'hipòcrita perquè simula unes qualitats i sentiments que en el fons només aparenta. Hom preveia que per raons d'edat no li faltava gaire per anar-se'n a l'altre barri, i que si no rectificava la conducta s'hauria d'acarar a un sever examen de consciència el dia que lliurés al Creador la seva ànima.

Com que en aquest paper només parla un dels afectats, no sabem si les invectives del gendre van atenuar i

vos dich, que si vos intentau tal cosa, cregau que vos mantindreu tota ma família, y si vos plegau la casa, los vindrá millor que no hauran de treballar, assegurantvos que los mantindreu a pesar vostre, y si vull, a mi també, que poch me costara tornar a viurer a eixa, y passejarme.

Com mes va, mes perdeu lo ceny; si dieu que voldriau casarvos per tenir govern es engany, que no es menos ma filla, que era la vostra, y jas veu clar que lo govern voleu, no es per casa, si sols per la bargueta. ¡Quinas cebas vos fan courer los ulls anant a encontrar a un y altre de est comptat, y vehins, a tirar lineas y projectes de mon patrimoni, si arrendará lo un, si fará lo altre, si lo meu masover se n'anirá? Y finalmente que vos cuydareu de tot, y me llevareu lo govern! Que ja tinch lo cervell podrit de est ultim ditxo, pues solament es vergonya que fins los pastors no enrahanan de altra cosa, no es aixó fer ofici pitjor que de dimoni! Cregau que ho feu y de ben cert, perquè vos no teniu tal autoritat, de manera que un milió com vos, no son capassos de llevarme lo govern. I ara me recorda, que vos me parlareu de arrendarme la heretat, bon concell, pero reflectiu que diguereu de vostra firma, quant luego vos engegui en hora mala. Si dieu que vas¹ atrassat, és veritat, pero sempre que vulgau, vos mantindré que he avansat tant com vos, dende que so casat, no obstant de tenir una malaltia habitual de molts anys ha. Vos voleu fer al toni² sens considerarvos que ja la mort vos crida per anar devant lo tribunal de Déu a donar un estret compte ahont no podreu amagar ab rahons que necessitau de govern, quant es un ardor que us abraza, y consum lo interior. Allá no hi haurá que aconsellar-se ab tants bons tomos com vos, sino que donareu compte estret com jo mateix. I mes sentiria jo que un noy vingués a predicarme y dirma veritats tant solidas

com las que us dich, que no quem llevassen un caixal. Sogre, pensem ab Deu, y mireu, que si vos voleu fer al boitx jo lo faré en dobla. Vos haveu volgut que mon fill sie pagés, procureu continuhi, que si bé un casament per tots dos que sia passable cregau jol procuraré y no aneu tant calent, ni ratxós, procurau de confessarvos be, y com si haguessiu de morir, que lo Pare espiritual vos guiará en tot, y vos donará bons concells que vos ignorau. Ponderauhi la familia teniu, y com está, y veureu a las horas com vos moderareu.

Si vos haguessiu donat lo govern a la filla Maria, tal vegada hauriau experimentat un gran alivio, y nous veuriau tant ahogat. I per ultim vos dich que us deixeu de concells de ningu fora de casa, que no fan mes que trastornarvos. Enrahonauvos ab Joseph, y filla, y neta, y ab mi quant vullau, que vos asseguro von rehixirá millor. Vos ja sou fora del mont, assegurantvos que sou la risa de molts que vos coneixen lo que sento molt. Per lo que alsau los ulls al cel, y mirau que si feu un disbarat me exposareu a ferne un altre de pitjor, y tal vegada una guerra continuada. Demaneu a Maria Santíssima un feliz acert per la vostra anima, y no vulgau llansarla. Vos torno a dir que teniu 74 anys, y que en estos temps es una fruyta que ja las fullas del albre que los sustenta comensan a caurer, per acercarse lo ivern de la mort. O mort!, y quant amarga ets per un pare de familias, y pitjor a vos, que sou pare de dos, y voldriau encara enbarrancarvos ab tres. Quedo pregant a Déu vos guarde.

Vostre servidor, y gendre
Vidal
Mon sogre Geronim Puig.

1.- Enteneu «vaig».

2.- Fer el toni: «fer el beneit o el desentès» (DCVB).

refredar els desitjos ardents del seu pare polític, ni com acabà la història. Fa la impressió que el vell era amo i senyor de la hisenda familiar, que no delegava ni en la filla ni en els néts les regnes de la propietat. Per això els fa por que es giri la truita i s'ho vulgui vendre tot. El matrimoni va més enllà d'un simple contracte, i quan hi ha descendència afecta tota la cèl·lula familiar durant diverses generacions. El sobtat deliri de passió, al qual pensem que hi tenia tot el dret del món, contravenia l'ordre establert, pel qual el gendre tenia coll avall que el seu fill, que s'havia iniciat en l'art de pagès, un dia controlaria l'exploració. Una inflamació de

bragueta estava a punt d'engegar-ho tot al carall. Mai més ben dit.

Desconeixem quina era la formació intel·lectual d'aquest anònim corresponsal, però els arguments que desgrana en l'epístola ens semblen ben travats i raonats. Fa un bon ús del seu instrument literari que domina amb una envejable precisió. Tot i que l'època era adversa pel geni de la llengua catalana, no hi ha cap col·loquialisme banal ni cap retoricisme barroer que n'interrompi la lectura, a excepció de quan qualifica el sogre d'home que va massa calent. Pocs castellanismes esquitxen el text. Podríem dir que aquest és un model de prosa privada que diverses circumstàncies no van

deixar evolucionar, en un moment que els altres països fixaven les estructures de les seves llengües modernes en unes coordenades molt més favorables que la nostra.

Una altra vegada un arxiu patrimonial ens ofereix el mirall trencat d'unes vides on la realitat hi batega amb més força que en la ficció més aconseguida. En aquest cas el document que hem transcrit amb la màxima fidelitat, regularitzant majúscules i minúscules i puntuació, pertany a l'Arxiu Històric de la Bisbal (Fons Grassot, 1490-1900, correspondència Vidal).

Pep Vila és filòleg.